

Fecr Yayınları: 769

**Sosyal Değişim,
Tarihsellik ve Nesh Bağlamında
ŞERİAT**

Prof. Dr. Talip ÖZDEŞ

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Aralık 2023

ISBN: 978-625-6602-19-9

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

Sosyal Değişim,
Tarihsellik ve Nesh Bağlamında
ŞERİAT

Yazar
Prof. Dr. Talip ÖZDEŞ

Ankara 2023

Prof. Dr. Talip ÖZDEŞ

1954 Sivas doğumlu Prof. Dr. Talip ÖZDEŞ, ilk, orta ve lise eğitimini Sivas'ta tamamladıktan sonra üniversite eğitimine Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde devam etti. Bir müddet Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı olarak cami imam-hatipliği görevini yaptı. 1978 yılında A.Ü. İlahiyat Fakültesi'nden mezun olduktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda meslek dersleri ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenleri olarak görev yaptı. Arapça İhtisasını Suudi Arabistan'daki Ummu'l-Kura Üniversitesi'nde yaptı. Dönüşte öğretmenlik görevine devam ederken ayrıca Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Tefsir bilim dalında mastır ve doktora yaptı. 1994'te Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde akademik hayatına başladı. 1998 yılında, Yrd. Doçentliğe; 2000 yılında, Doçentliğe; 2006 yılında ise Profesörlüğe atandı. Üniversitedeki çalışmalarının yanında Ankara'daki Stratejik Düşünce Enstitüsü'ndeki çalışmalara katılarak İslam Dünyası ve Orta Doğu Masası uzmanı olarak Enstitü'ye kendi alanında bilimsel ve akademik katkılar yapmıştır. Yaklaşık son iki yıldan beri Yozgat Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölüm Başkanı olarak görevine devam eden Prof. Dr. Talip ÖZDEŞ, evli ve iki çocuk babası olup çok iyi derecede Arapça ve İngilizce bilmektedir. Ulusal ve uluslararası düzeyde tebliğ ve makaleleri vardır. *Mâturîdî'nin Tefsir Anlayışı, Kur'an ve Cinsiyet Ayrımcılığı, Kur'an ve Nesh Problemi* ve İslam'ın Evrenselliği isimli kitapları, yayımlanmış eserlerindedir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
KISALTMALAR.....	11
GİRİŞ.....	13
Sosyal Değişim ve İslam'ın Konumu.....	13
1. Sosyal Değişimden Ne Anlamalıyız? (Sosyal Değişimin Mahiyeti)	13
2. Sosyal Değişim Karşısında İslam'ın Konumu.....	19
BİRİNCİ BÖLÜM	
İslam-Sosyal Değişim Konusunun Kur'an Tarihsellik ve Nesh Nazariyesi Üzerinden Değerlendirilmesi.....	25
1. Kur'an'ın Tarihsel Olup Olmadığı	25
2. Kur'an'da Nesh Var mıdır?.....	42
İKİNCİ BÖLÜM	
İslam-Sosyal Değişim İlişkisinin Din-Şeriat İlişkisi Üzerinden Değerlendirilmesi	61
1. Sosyal Değişim Bağlamında Dinin Sabit Şeriatın Değişken Olduğu Konusu	61
2. Şeriat Şir'at ve Şer'i Kavramlarının Neyi İfade Ettiği.....	63
A) Lügavi Değerlendirme.....	63
B) Üç Kavramın Kur'an Bağlamında Ne İfade Ettiği	66
a) Şeriat	66
b) Şir'at	80
c) Şer'i.....	86
SONUÇ	91
KAYNAKLAR.....	101
DİZİN.....	107

ÖN SÖZ

İslam dünyası, günümüze kadar Haçlılar, Moğollar ve Batı sömürgeciliği olmak üzere üç büyük meydan okuma ile karşı karşıya kalmıştır. Askerî ve militarist yönü öne çıkan Haçlılar ve Moğollar'ın başını çektiği meydan okuma ve saldırılar, uzun mücadelelerin sonunda bir şekilde bertaraf edilmiş olmakla beraber, tarihî arka planını oryantalizmin oluşturduğu Batı sömürgeciliği ise çok daha kalıcı etkiler göstermiştir. Batı sömürgeciliği, 15. yüzyılın ikinci yarısından sonra başlayan coğrafi keşiflerin ardından, ticari kapitalizm, burjuvazinin doğuşu, aydınlanma, sanayi kapitalizmi, ulus devlet gibi birbiriyle iç içe geçmiş süreçlerin dışarıya; Batılı olmayanlara yönelik politik ve stratejik bir boyutunu oluşturmuştur. Doğu'nun ve özellikle İslam coğrafyasının her yönlü keşfine yönelik oryantalizm çalışmaları, Batı sömürgeciliğinin bir parçası olarak ortaya çıkmış ve geliştirilmiştir. Batı dünyasında yaşanan bütün bu süreçler, ivmesi gittikçe artan bir değişim ve dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Batı Avrupa toplumlari, bütün bu süreçlerin sonunda ekonomik olarak belirli bir zenginliğe ulaşmış, dünya ekonomisinin merkezî gücü hâline gelmişlerdir. Dört yüz yıldan daha uzun bir geçmişe sahip sömürgecilik politikalarının yanında; bilimsel, teknolojik, sosyolojik, kültürel, siyasi ve iktisadi gelişmeler, hem Batı Avrupa'da hem de dünyanın geri kalanında ortaya çıkan birçok değişim ve dönüşümün kaynağını oluşturmuştur.

Batı'nın merkez hâline geldiği dünyada, sömürüye muhatap kılınıp marjinalleştirilen İslam dünyası, edilgen bir konuma sürüklenmiştir. Böylece Batı sömürgeciliği, Türkiye dâhil İslam ülkelerinin aydın ve yöneticilerinde köklü bir zihniyet değişikliğine, aşağılık kompleksine, kendine güvensizliğe ve özgün medeniyet tasavvurunun yok olmasına neden olmuştur. Batı karşısındaki mağlubiyetlerin de yarattığı psikoloji ile toplumdandan, tarih ve kültürden koparak Batılılaşmayı ve modernleşmeyi hedefleyen aydınlar, kendi tarihlerine, toplumlarına ve medeniyetlerinin kaynaklarına büyük ölçüde yabancılaşmışlardır. Birinci Dünya Harbi'nin ve İstiklal Harbi'nin akabinde, İslam ve din konusunda aşırı laikçi tutum sergileyen Batıcı kesim, pozitivist felsefeyi öne çıkararak ulusal kimliğin inşasında dili ve etnik yapıyı merkeze alan sekülerist bir politika izlemiş, büyük ölçüde oryantalist söylemlerin etkisi altında kalmıştır. Böylece ülkemiz, siyaset merkezli toplum mühendisliklerinin de devreye girmesiyle modernleşme yönünde hızlı bir değişim ve dönüşüm sürecinin içerisine sokulmuştur.

Modernleşme süreci devam ederken, Aydınlanma sonrası gelişen Batı sömürgeciliğine karşı en büyük tepki, İslam dünyasından gelmiştir. İslam'da din ve dünyanın birbirinden ayrılmazlığı, sosyo-kültürel anlamda Müslüman toplumların dinî değerlerine bağlılığı ve İslam'ın, işgale ve sömürgeleşmeye karşı manevî motivasyon sağlaması gibi durumlar, Batı'nın işgal ve sömürü politikaları önünde büyük bir engel oluşturmuştur. Bundan dolayı modernizmin bütün değerleriyle beraber öncelikle İslam ülkelerinde benimsetilmesi, global aktörlerin öncelikli hedefleri arasında olmuştur.

1980'lerden sonrası, İslam coğrafyasında İslam'ın yükselişe geçtiği döneme tekabül eder. Bu dönem, Batı dünyasında da özellikle entelektüeller arasında İslam'a olan teveccüh ve ihtidaların artış gösterdiği bir dönem olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber ABD'nin başrolde olduğu tek ku-

tuplu dünyada, görünüşte Sovyetler Birliği devreden çıkarılmış, onun yerine İslam coğrafyası hedef tahtasına oturtulmuştur. 11 Eylül hadisesi ile başlayan dönem, “Medeniyetler Çatışması” tezinden hareketle İslam dünyasına karşı her türlü tezgâhın kurulup düşmanlıklar üzerinden korkuların üretildiği, İslam’ın ve Müslümanların imajlarının olabildiğine kirletilmeye çalışıldığı bir dönem olmuştur. Bu dış tehditlerin yanında, İslam coğrafyasındaki iktidar kavgaları, idarede zevk, sefahat ve saltanat düşkünlüğü, tefekkür ve bilim faaliyetlerinin zayıflaması, hurafe ve bidatlerin yayılması, kabile ve mezhep taassubu, radikalizm, dünya görüşünde kadercı bir zihniyetin benimsenmesi, İslam’ın dinamizmi ile çelişen bir mistisizm anlayışının yaygınlaşması gibi durumlar, geriliğe, zayıflığa ve istismarlara zemin oluşturmuş, global aktörlerin İslam coğrafyasına yönelik plan, proje ve müdahalelerine kolaylık sağlamıştır. Müslüman toplumlarında toplumsal kimliğin oluşumunun merkezinde yer alan İslam dini ve onun temel kaynakları Kur’an ve sünnet üzerinde yapılan tartışmaları, İslami kavramlar üzerinde yapılan birtakım tasarrufları ve yorumları, iç dinamikler üzerinden olduğu kadar bütün bu gelişmeler muvacehesinde de değerlendirmek gerekmektedir.

Batı dünyasında sosyo-kültürel, politik, iktisadi vb. alanlarda meydana gelen değişim ve dönüşümlerin İslam dünyasını da etkilemesi sonucunda, İslam’ın temel kaynağı Kur’an’ın hitabı ile modernitenin etkisi altında devamlı bir değişim ve dönüşüm sürecine maruz kalan Müslüman toplumun pratik hayatı arasındaki uyum, gittikçe bozulmuştur. Özellikle Kur’an’ın ailevi, sosyal, iktisadi ve hukuki alanı düzenlemeye yönelik hükümleri ile realitede yaşanmakta olan çağdaş durum arasındaki makas, gittikçe açılmıştır. Bu durum, dış dinamiklerin de devreye girmesiyle dinde yenilenme, değişim, ihya ve tarihsellik konularını Müslüman toplumun gündemine sokmuştur. Bu bağlamda 1990’lardan beri Batıcılık ve İslam ekseninde sosyal değişim,

Kur'an, sünnet, şeriat, nesh ve tarihsellik konuları üzerinde yapılan tartışmalar, yazılan eserler, gündemin parçasını oluşturmuş ve oluşturmaya devam edecektir. Bunun sonucunda "din" ve "şeriat" kavramları dâhil, İslami kavramlar etrafında ciddi bir kafa karışıklığı ve kavram kargaşası yaşanır olmuştur.

İnsan, kavramlarla düşünür. Kavramların içeriği doğru bir şekilde doldurulup mihverine oturtulmadığında, konular içi boş sloganlar üzerinden tartışılmaya başlandığında ve ideolojik, politik ve spekülâtif yorumların konusu hâline getirildiğinde, onlar üzerinden yapılacak istismlara, polemiklere, kutuplaştırma ve düşmanlıklara da kapı açılmış olur. Bu kitabı yazmak-taki amacımız, tamamen politika ve ideoloji üstü objektif ve bilimsel bir yaklaşımla, temel ve tali kaynaklardan hareketle sosyal değişim, tarihsellik ve nesh konusu üzerinden ŞERİAT kavramına yoğunlaşarak tartışılan konulara açıklık getirmektir. Bu çalışmanın, kavram kargaşasının giderilmesine ve toplumsal uzlaşmaya katkı yapacağına inanıyoruz. Bu eserin hazırlanmasında bana sabır gösteren, teşvik eden, fedakârlıklarda bulunan aileme ve yayımlanmasında ilgisi ve desteğini esirgemeyen Fecr Yayınları'na en kalbî şükranlarımı sunuyorum.

24 Kasım 2023

Prof. Dr. Talip ÖZDEŞ